

פרשת בלק תשפ"ב, גליון 214

שואלין ודורשין

פנינים משיחותיו ותשובותיו של מורינו הגאון הגדול רבי בני ציון הכהן קוק שליט"א ראש בית הוראה הכללי ירושלים, רב דק"ק אבי עזרי מרכז פתח תקוה

גדול הנביאים וחובת השבון הנפש

מה באמת כדאי לעשות, האם לנסוע לבלק או להדול, והאם בכלל כדאי לנסות לקלל את בני ישראל אהוביו של מקום. הוא רק קיבל אישור מהקב"ה לצאת, הבין שהמלאך לא יפריע לאתון ללכת והמשיך בדרכו לקבלת הכבוד והממון הרב.

הנהלת חשבונות בעסק

ואכן זו דרכו של בלעם ותלמידיו להמשיך במרוצת החיים בלי להתבונן כלל מה רוצה הקב"ה ממני, האם אני בכיוון הנכון, או שמא עלי לחשב מסלול מחדש. אך הדרך הנדרשת מבן עליה "להיות מתבונן בשכלו תמיד בכל זמן... מהי הדרך האמתית לפי חוק התורה שצריך ללכת בו. והאם מעשיו הם בדרך הזו או לא, כמאמר הכתוב (איכה ג' ז') נחפשה דרכינו ונחקרה ונשובה עד ה'". (מסילת ישרים 4).

וסיפר הגאון רבי שצנא זאהן שצ"ל ששמע מהחפץ חיים שבשמים יתבעו את האדם, לא רק על אורחותיו ומעשיו הרעים, אלא אף על עצם זה שלא עשה 'חשבון הנפש'.

שהרי מי שבאמת מעריך את החיים ויודע שבואו לעולם עם תכלית מכוונת מאת הקב"ה, לא ממשיך וחי את חייו בלא התבוננות האם דרכיו ישרות או נלוזות, והאם הוא צועד בדרך לפסגה או שמא דרכו מובילה לאבדון.

וכפי שלא נמצא בעל עסק נבון שלא עוצר מופעם לפעם במרוץ הקניות והמכירות, לעשיית חישובים והסתברויות ממה הפסיד ומומה ירוויה, כך כל מי שמוחו בקדקודו ורוצה לנצל את חייו לעליה והתקדמות ולא לחיות את חייו 'סתם', מוכרח לערוך חשבון הנפש ולהתבונן מה רוצה ממנו הקב"ה והאם הוא אכן צועד בדרך הזו, מה מרחיק אותו מעבודת ה', ומה יוביל אותו להתקדמות.

קשר של תפילין

רום דרגת נבואתו של משה רבינו התבטאה בבקשתו מהקב"ה (שמות לג' יח) "הראני נא את כבודך" והראהו הקב"ה קשר של תפילין.

למרות שיש לקב"ה דרכי הנהגה רבים, בכל זאת בחר הקב"ה להראות לו דווקא את הפנים – את צורת ההנהגה הזו, מאחר והיא ביטוי לגדלותו של משה רבינו.

קשר התפילין מונח במקום החיבור בין המוח לעמוד השדרה.

הראש ובעיקר המוח הוא מקום המחשבות, מקום ההשגות הרמות, ואילו עמוד השדרה הוא המעביר את הפקודות לכל הגוף, וכל איברי ותנועות האדם תלויים

ורוממות הרוח מורגשת על כל המסתופפים במחיצת הצדיקים, ואם זהו גדול הדור, עולה הרגשת הרוממות שבעתיים ואף משאירה רושם חיוק לזמן רב.

לעומת זאת בלעם וכל תלמידיו מהווים סמל לטומאה ונבוות, עד כדי שאומרת המשנה באבות (ה, טז) כי כל שיש בו עין רעה, רוח גבוהה ונפש רחבה, הרי אלו מתלמידיו של בלעם הרשע היורשים גיהנום ויורדים לבאר שחת".

ויש להבין איך קרה הדבר שנהפך לסמל של שפלות, הרי דרגת הנבואה של בלעם גבוהה הרבה יותר מגדולי הדור החיים עמנו, ואף מאלו שהיו בדורות שלפנינו, כמאמר הזהר (בלק קצג, ב) "לא קם נביא עוד בישראל כמושה" (דברים לד, י) כלומר לא נמצאה כדרגת נבואתו הרמה של משה בעם ישראל מעולם, אך באומות העולם נמצא מי שהתנבא כמוהו, "והוא בלעם".

מבאר החפץ חיים (מעשי למלך על התורה) כי היסוד שהוביל לתבוסתו של בלעם מרום דרגת הנבואה אל שייא הטומאה, נעוצה בכך שלא שם ליבו להתבונן על מעשיו. וכפי הנראה מזה שכל פרשת בלק לא מחולקת לפרשיות פתוחות וסתומות כשאר הפרשיות שבתורה אלא הכל מובא ברצף של פרשיה אחת.

וחילוק התורה לפרשיות רבות בא לתת ריווח להתבונן בין פרשה לפרשה (רשי"י ויקרא א, א) ומהו שבכל פרשת בלעם אין הפסקות, למדנו שבלעם לא התבונן בכל דבר שקרה אתו, ולא הפנים כל דיבור שהתנבא אליו הקב"ה.

שהרי אילו היה עוצר מעט ומבחין בכמה דרכים ניסה הקב"ה להניאו מללכת לקלל את ישראל (כב יב-לה) היה מבין שאין זה רצון ה', ואף היה יכול להתגבר על תשוקתו העזה לקבל מבלק כסף וכבוד רב.

בתחילה ענה לו הקב"ה בצורה נחרצת "לא תלך עמם, לא תאר את העם כי ברוך הוא". לאחר מכן הסכים הקב"ה שייקל, ואולם סייג את דיבורו "אך את הדבר אשר אדבר אליך, אותו תעשה". ומיד הזדרז

וחבש בעצמו את האתון ויצא לדרך. שם סטתה האתון מהדרך, אך הוא בשלו, המשיך באותה נסיעה, ושוב פנתה הצידה ומעכה את רגלו, אך הוא התגבר עליה בזה שהכה בה והיא המשיכה בדרך, ואף כשנעצרה האתון והגדילה לעשות כשדברה אתו כדבר איש אל רעהו, הוא לא קלט כלום.

ואף כשנגלה מלאך האלוקים לפניו, עונה לו ואומר "ועתה אם רע בעיניך אשובה לך". אך אמר לו המלאך "לך עם האנשים ואפס את הדבר אשר אדבר אליך אותו תדבר" ומיד הוא ממשיך בנסיעתו, כאילו לא קרה כלום "וילך בלעם עם שרי בלק".

מיד כשקיבל 'אור ירוק', הוא יצא לדרך, בלי לבחון

שו"ת הלכה למעשה

משולחן ראש בית ההוראה במשנת מורן רבינו הגר"ש אלישיב זצוק"ל

קידש בטבעת שנקנתה בכסף גנוב

שאלה חתן שנמל בלא רשות כסף מהקופה במקום עבודתו, וקנה בו טבעת וקידש בה את אשתו. האם חייב רק להחזיר את גניבתו או אף קידושו בטלים ועליו לשוב ולקדש.

תשובה מורן הגר"ש אלישיב הורה שעליו לשוב ולקדשה, כיון שהמוכר לא מסכים לתתה במתנה, וכיון שהכסף שקיבל המוכר לא נקנה לו תמורת הטבעת, אין זה נחשב כתשלום כלל, וממילא לא נחשב שמכר לו את הטבעת.

ואין זה נחשב שקנה את הכסף בקניין גזילה של ייאושו ושינוי רשות, שהרי זו קופה קטנה שבעל הבית כלל לא הבחין שנחסר ממנה המטבעות ולא התיימש מהם (צינו הלכה – נישואין סו).

צוואה שנעשית לא כדין תורה

שאלה כתב צוואה וחתם עליה יחד עם רב נוסף, ובה הורה לתת לפלוני חדר בביתו בתמורה להתחייבותו לומר עליו קדיש. אמנם לא נתן לו את החדר מחיים, אלא כתב "שיקבל החדר לאחר אריכות ימיו ושנותיו" כלומר לאחר מיתה. האם אין תוקף לצוואה זו ולא יוכל לקבל את החדר.

תשובה אם היה חולה בעת כתיבת הצוואה, ודאי מועיל, שהרי "מתנת שכיב מרע אינה קונה אלא לאחר מיתה" (ריב"ס סא). אך אם היה בריא, אם כי לשון זו לא מועילה כצוואה, יש לדון שמועילה משום מצוה לקיים דברי המת ואע"פ שלא אמרין כן אלא דווקא כשהשליש ממון עליו ציוה (שו"ע שם ב) כבר ייסד האחייעור (ג, לה והגה) שכשיש 'תוקף חוקי' נידון כמו שהושלש.

וכן כתב המהרש"ם (ב רכד, ט) על פי דברי הריב"ש שהטעם שלא אמרין בבריא שלא הושלש, 'מצווה לקיים דברי המת' משום שאינו אלא כמתהל. ולפי זה כתב המהרש"ם שכל שניכר מדבריו שאינו כמתהל, אלא מתכוון לכך בלב שלם, לעולם אמרין מצוה לקיים דברי המת. ומעתה כצוואה זו שניכר שחפץ בהקנתת החדר שרי גם קצב את תמורתו באמירת הקדיש, אמרין מצוה לקיים דברי המת.

חרטה על החלטת תשלום ועד הבית

שאלה באסיפת ועד הבית השתתפו חלק מהדירורים והחליטו להוויל את העלויות לבעלי

נכתב ונערך ע"י שמועץ השיעור ובאחריותם

שו"ת הלכה למעשה

דעתו שלמה לעקור לכיוון הדוכן, אף אם פנה לאחור, לא בטלה עקירתו.

אמנם אם לאחר שפנה לדוכן אפילו פסיעה אחת פונה הצידה, אין בזה ביטול לעקירת רגליו (ציוני הלכה - תפילה שמש).

עקירת רגלי ש"ץ כהן

שאלה שליח ציבור כהן ששכח ולא עקר רגליו ברצה לכיוון הדוכן. האם יברך ברכת כהנים או שישתוק בשעה שמברכים.

תשובה כיון ש"אם לא עקר רגליו, שוב לא יעלה" (אורח חיים קכח, ח) לא יברך, אלא ישתוק במקומו בשעה שהאחרים מברכים. כמבואר בשו"ת זרע אמת (ג א"ח יג) ובבבן איש חי (שנה א תצוה ט) שאף הש"ץ מחוייב לעקור רגליו מעט.

ודלא כהרמ"ע מפאנו (שו"ת צה, ד) שכתב שכל חיוב השלחן ערוך (שם ב) לש"ץ לעקור רגליו, הוא בש"ץ המתפלל בבימה, ועליו לעקור רגליו לכיוון ארון הקודש ששם נושא כפיו, אך למנהגינו שהש"ץ נושא כפיו במקום התפילה בסמוך לארון הקודש, אין צורך שיעקור רגליו, משום שלא אמרו לעקור רגליו אלא למי שאינו מוזמן לכך, אבל ש"ץ מוזמן הוא" (ציוני הלכה שם).

דירות קטנות. האם יכולים לחזור בהם מההחלטה.

תשובה אם בעלי הדירות הקטנות הם עניים, יש בזה נדרי מצווה לצדקה, אף שלא ויתרו להם מטעם צדקה, אלא מטעם שכנים המתחשבים כבעלי דירות קטנות. אמנם אם כבר התחלפו בעלי הדירות הקטנות בעניים אחרים, נראה שלא כלפיהם היה הנדר, ויכולים לבטל את ההנחה.

עוד ברור שלמרות שמקובל כי הדיירים שלא השתתפו בכינוס ועד הבית, מתחייבים ליישם את החלטות הועד, אך ודאי שזה כעין 'הסכמה שבשתיקה' ולא מדין נדרי מצווה.

עקירת רגלי כהן לברכה

שאלה כהן שעקר רגליו ברצה לכיוון הדוכן, ולפתע שב על עקבותיו ופנה כלפי חוץ ליטול ידיו. האם נחשב שעקר כיאות, או שלא יעלה לדוכן.

תשובה כל כהן צריך לעקור רגליו לכיוון הדוכן דווקא, ופנייה לנטילת ידיים לא מועילה (משנה ברורה קכח, כח). וביאר מרן הגר"ש אלישיב כי אם בשעה שעקר רגליו כבר היתה דעתו לצאת החוצה, לא מועיל מה שבתחילה עקר רגליו לכיוון הדוכן. ואם היתה

בחוט השדרה.

קשר התפילין מונח בחיבור שבין ההשגות המוחיות לתנועות הגוף ופעולותיו, לסמל את הקשר והחיבור שבין ההנהגה הקדושה המושגת במח שלא נשארת רק בראש - רק בהשגות, אלא עוברת אף למעשי האדם המתקדשים עם פעולות הנעשות בדרך התורה והמצוות.

ואכן משה רבינו השכיל לחבר בין דרגותיו הגבוהות לפעולות הגופניות, שהרי משה רבינו היה עניו מכל האדם (כמדבר יב, ג) ואף פרש מאשתו ובכל אורחותיו קדושתו היתה גבוהה עד מאד.

אך בלעם ידע דעת עליון והשיג גם הוא כמושה רבינו, אך דרגות הקדושה שלו לא הועברו לחיי המעשה, וגופו נשאר משוקץ ומתועב עד כדי שדווקא אותו 'בעל השגות' הוא זה שהכניס בעולם טומאה נוראה בכל ההיסטוריה כולה, כמובא במדרש רבה (כב, ה) שהוא "פרץ גדרו של עולם, שבתחילה היו גדרים בעריות והוא נתן להם עצה להפקיר עצמון לזנות".

שימור הקניין הרוחני

זוהי חרדה המקוננת תדיר בלבנו של כל אחד ואחד מבני העליה, איך ניתן להצליח לשמור את החיזוקים ולשמור שיחת חיזוק בלא שתתפוגג עצמתה מיד לאחר מכן, לשמר את מה שלומד ומתקדם בדרכי העבודה, ואף להעצים את התורה שלומד ומתעמק בה עד שתגרום לו לרוממות והתעלות בארחות חיו, שהרי אמר רבא שהתורה (רש"י שבת פח, ב) סם חיים לעסוקים בה בכל כחם וטרוחיהם לדעת סודה, וסת מוות למשמאילים בה.

אכן בדברי החפ"ץ חיים למדנו מהי הדרך לשמר את קניינינו הרוחניים, ואיך להעביר אותם לפסים מעשיים בהנהגות היום יומיות שלנו - באמצעות עצירה ממרוץ החיים אשר הם כסוס שוטף במלחמה (רמב"מ ח, ג), והתבוננות בעשייה וההתקדמות ושימור רגשי ההתעוררות משיחה או ר"ל מאורע טראגי המעורר לחשבון הנפש. לא די בהתפעלות לומר 'נכון נכון, צריך להתחזק בזה, ואפילו חייבים לעבוד על זה', אך בחלוף זמן מועט חולפת תחושת הרוממות ומתמוגגת במרוץ החיים. רק התבוננות מעמיקה כמה שקרה ומה הביאנו עד הלום, מה גרם לעליה או להיפך, לשמחה או לעצבות בצירוף קבלה חזקה שתעמידנו על דרך העבודה הרצויה, יש בכוחה לגרום שלא רק נשיג במוחנו כי חובה להתעלות ומוכרחים להתחזק, אלא אף יעברו הדברים לכלי המעשה ולפעולות הגוף.

תלמיד חכם שאין תוכו כברו

בזמן מגוריו של המשגיח הגר"ש וולבה בבאר יעקב, היו זמנים מסוימים בהם היה עולה לירושלים ומוסר שיחות חיזוק בזו אחר זו בהיכלי התורה והמוסר בירושלים. תחילה מסר ועד בבית המוסר לאחר מכן שיחה בישיבת מיר ובקול תורה וכך ככל שהותיר הזמן. כמה מתלמידיו ניצלו את בואו, והלכו יחד עמו לשמוע את כל השיחות שמסר בירושלים.

אך לא נחה דעתו מזה, עד שתמה: "איך אתה יכול לשמוע עוד מאמר ושיחה בזה אחר זה. הרי צריך לעצור ולהפנים כל שיחה. אין זו חכמה לשמוע ולשמוע עוד שיחות מוסר, החכמה היא לשמוע ו...להפנים".

הגמרא ביומא (ע"ב, ג) אומרת כי "כל תלמיד חכם שאין תוכו כברו אינו תלמיד חכם, ועליו הכתוב אומר איש שותה כמים עוולה" (איוב ט"ז, ט"ז).

בפשטות נראה כפירוש רש"י שמדובר על "איש ששותה תורה כמים, ויש בו עוולה" והביקורת היא איך יש בידך עוולה, אחר שאתה שותה תורה כמים.

אך המשגיח פירש שהטענה בפסוק נמצאת כבר בזה שהוא "שותה כמים" והיינו איך אתה שותה כל כך הרבה תורה כאילו היא מים, שנכנסים עוד ועוד. מים יכולים להחליק בגרון וכבר אפשר ללגום עוד כוס. אך לימוד תורה אינו כמו מים שמחליקים אותם פנימה ונגמר, לימוד תורה או כל חיזוק בעבודת ה' נעשה בצורה שהופכים בה שוב ושוב עד שמצויאים בה טעם, ומחדירים פנימה את הדברים בצורה מעמיקה בכדי שישפיעו.

והתבטא כי צריך לשתות את התורה כמו משקה בעל אהוז גבוה של אלכוהול שישותים אותו אט אט במתינות ולא כבת אחת. אם שמעת משהו זה כועד בקרבך, אל תמשיך הלאה לוורט הבא, עצור והתבונן ואל תשתה בצורה שלא נודע כי באו אל קרבן.

עלינו להפעיל את השכל האלוקי שניתן לנו, להשתמש בכל כוחותינו וחושנינו לדעת מה רוצה הקב"ה מאיתנו ולמלא רצונו יתברך בשלמות.

מוקד ההלכה שע"י בית ההוראה

0722-133-466

Beithorah.co.il

לתרומה להנצחה בגיליון באמצעות

בקופת בית הוראה הכללי ירושלים שע"י מכון ציוני הלכה

ניתן לשלוח שאלות וכן לקבל העלון מדי שבוע בדוא"ל:

Beithorah@gmail.com